

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Марий Эл

**Отдел образования Администрации Моркинского муниципального
района**

МОУ "Кумужьяльская основная общеобразовательная школа"

РАССМОТРЕНО

на заседании
методического совета
руководитель МО

Г.П.Декина
Протокол №1 от «30» 08.2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам.директора по УВР

А.И.Ахметова
Приказ от «30.» 08. 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

Г.В.Семёнова
Приказ от «31» 08.2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Литературное чтение (марийское)»

для обучающихся 4 класса

Составитель: Акпаева Людмила Владимировна
учитель начальных классов
1 квалификационной категории

Осипсола 2023 год

Марий литератур лудмаш

Литератур лудмаш предметын чумыр ойыртемалтше мोगыржо

Тунеммашын цель ден задачыже:

Литератур лудмаш – тў%алтыш школышто туныктымо тў%о предмет кокла гыч иктыже. Шочмо марий йылмым нергелыме дене пырля тудо тунемшын шинчымашыжым ешара, уш-акылжым атыла%одараш полша да шўм-чон пояныкшым арун сескемдара. Литератур лудмаш урокышто тунемшын пашаже сайын кая гын, моло предмет денат йоча нелылыкым шижаш ок тў%ал.

Литератур лудмаш урокышто тыгай цель-влак шындалтыт:

– чын, икшырымьн писын, умылен да сылнын лудаш тунемаш, книгаг кумылын да й°ратен лудмашке куснаш, шкевуя °кымлыде лудаш тў%алаш, лудмо негызеш шке кутырымо да возымо йылмым лывырташ;

– сылнымутым лудшыла, уым утларак пален налаш, творческий шўлышым кугемдаш; мутын сылнылыкым шочыктышо вийжым шижаш; туныктен шогышо, тыгак научный шинчымашым темлыше текст-влак дене пашам ышташ;

– сылнымутан текстын полшымыж дене тунемаш тў%алше йочан кугу тўняште шкем кучен моштымо койышыжым печкалтараш, порылык дене осаллыкым ойыркалаш, шуко йылман Российыште да вес эллаште илыше калыкын тўвыраштым пагалаш кумыла%одаш.

Литератур лудмаш урокын эн серыпле кўкшытан цельже: ушан-шотан лудшым шуарен кушташ. Лудмо негызешыже йоча тек шке шинчымашыжым умбакыже н°лтен шога. Чыла тышке шуаш теве мо полшышаш: кажне кечын сайынрак да сайынрак лудын шогаш, лудмо але колыштмо произведенийым умылымо й°н-влакым пален налаш, могай у книга лекмым эскерен шогаш да шке гыч ойыркалаш, лудде кодшо кечыште каньысырлыкым шижаш.

Ончыктымо цель-влакым шукташ маньн, теве могай каштала гоч вончаш кўлеш:

1. Чын, икшырымьн писын, умылен да сылнын лудаш умбакыже туныкташ, мо лудмым ы%олен шогаш, уш-акылым чын корно дене виктараш, утларак шонкалаш, шижаш, илаш туныкташ, а тидланже лудмашым да книгаг пагалаш кумыла%одаш. Ученик тўрл° сынан книга дене палыме лийын шога гын, моло предмет денат пашажым саемден кертеш. Тунам тудо лудмашлан к°ра гына огыл, а у шинчымашым погышашлан к°ра книга-влакым ока, шке тўня умылымашыжым кугемда, шке кумылын тўрл° мутерым, справочникам кычалаш тў%алеш.

2. Йылме лывыртыме пашам у кўкшытышк° н°лталаш. Тидланже йоча мут шондыкшым сайынак пойдарышаш, марий писатель ден поэт-влакын сылнымутышт гыч кунар-гынат кўсынлышаш.

3. Сылнымут литературышто сўретлыме пўртўсын да илышын моторлыкшым, чеченлыкшым умылаш полша. «Шукерте огыл чолгыжшо шинчан чевер кече мемнам вўчкыш, а теве ынде шыжат толын шуо». А.Мичурин-Азмекей; «Содыки могае сае – ме тўняште илена» Г.Ояр. Тунемше-влак литературым живопись да музык дене та%оастарен ончалын кертыт: поэт ден писатель-шамыч сылнылыкым мут дене тўрлат, художник-влак – чия дене, композитор-шамыч – сем дене. Марий автор-влак могай сылнештарыме й°н дене пайдаланат, палемден кодыман. Тунемше-шамыч сылнештарыме й°н-влакым ойлымаштышт, возымаштышт кучылташ кумыла%оыт гын, пугырак сай лиеш.

4. Калык ойпого да сылнымут полшымо дене йоча-шамычын шўмешышт поро шонымаш ден волгадо шижмашым шытыктараш да вия%одаш, ончыко илышлан шуарен шогаш. Сылнымутын воспитательный вийже изи огыл. Ош тўняште шкем кузе шот дене кучаш, мом ышташ ок й°р°, а мом ышташ лиеш да кўлеш, илаш вийым мо пуа? – тыгай да моло йодышлан вашмутым лудмо да лончылымо текстлаште муаш лиеш.

Лудмаш урокын эше тыгыдырак сомылжат шагал огыл:

– марий писатель ден поэт-влак нерген уым пален налаш;

- тўрл° жанран произведений-шамычым ойыркалаш;
- лудмо да лончылымо сылнымутышто сўретлыме персонажын образшым лончылаш, сай але уда койышыжым аклаш;
- ойлымаш ден почеламутын ойыртемжым шижааш тў%оалаш;
- текстын с°рал йылмыжым аклаш;
- порылан куан шижмашым, удалан келшыдыме койышым шочыкташ;
- м°%гышт° книгам шкевуя лудмашке шуаш.

Чыла классыште кажне тема почеш уш-акылым вия%одаш, йылмым лывырташ, илышлан ямдылалташ кугу й°н ышталтеш. Сылнымут шочмо йылмын ямже дене тўзлана. Тудын пылышнам шыматен йо%оталтше о%огыржо уло. Кажне гласный але согласный йўкым чын каласен колташ туныктыде ок лий. Мут чондайымат эре пойдарен шогыман. Сылнымутышто вашлиялтше чаткан да мастарын чо%оымо предложенийым молан лончылаш да шке кутырымашке але серымашке пурташ огыл? Ойлымашын чо%оалтмыжым, ужаш-влакын икте-весышт дене кылдалтмыштым, почеламутын размержым, тудын музыкала йо%оалтмыжым молан эскераш огыл?

Сылнымут шкенжын чеченлыкше дене одарлана. Йылмым лывырташ мастарын кучылтмо ойсавыртыш, с°Оастарен каласыме шомак-влак кугун полшат. Садлан та%оастарымашым, эпитетым, метафорым, гиперболым да молымат йоча-влаклан палдарен кодаш кўлеш.

Лудаш да сылнымут лончылаш урокын утларак жапше (30 -35 минут) ойыралтшаш.

IV класслаште тылзыште ик внеклассный лудмаш урок темлалтеш.

Литератур лудмаш урокын лектышыже

Колыштмаш (аудирований). Йўка%одыме ойым але вес е%оын лудмыжым колыштын да колын моштымаш.

Лудмаш. Темлыме кугытан да жанран текстым лудмашын молан кўлмыжым да кузе лудшашым (икымше гана шкалан пален налаш але ойыркален лудаш) рашемдымаш. Шўлышым чын пайлен, йўкым иземден-кугемден, вичкыжемден-кўжгемден, шуйдарен-кўчыкемден лудмаш, кажне йўкым раш каласымаш (дикций). Лудшыла, логический паузым, ударенийым да интонацийым эскерымаш.

Кутырымаш. Коктын але шукын кутырымо годым тыматлын мутланымаш, йодыш-влакым пуэн моштымаш. Шке ойлымо годым (монолог) сылнештарыме й°н-шамыч дене (та%оастарымаш, метафор да молат) пайдаланыман, шке шонымашым мут дене тўрлыман, кутырымашым мастарын чо%оыман да вес е%оын ойлымаштыже тў%о шонымашым ойырен моштыман.

Возымаш. Сылнымутым лудмо негызеш каласкалымаш, описаний да шонкалымаш сынан текстым возымаш; сўрет почеш изирак сочиненийым серымаш; колыштмо ойлан але лудмо текстлан аклыме мутым (отзыв) возымаш.

Лудмашын тўрл° шорынжо. Ойлымаш почеламут, басня, тыглай статья-влак дене паша. Тидын годым тыгай моштымаш шуаралтшаш: сылнымутышто да научно-популярный сынан текстыште кучылтмо сылнештарыме й°н-шамычым ончыктымаш; авторын возымаштыже мо-мо сўретлалтмым радамлымаш; писательын шкенжын кузе шонкалымашыжым тогдайкалымаш; текстыште ончыктымо эн рўд шонымашым рашемдымаш. Ученик книган шинчымаш памаш улмыжым умылышаш. Ынде тудо шкежат тунемме, сылнымутан да справочный книга-влакым ойыркалышаш: молан манаш гын, икшывылан п°леклыме литератур библиотекеште пеш шуко тўўл° улыт. М°%гышт° шке гыч лудшаш книга-влак программыште палемдалтыныт. Туге гынат йоча шке кумылын вес савыктышымат лудын се%оа. Но тидын деч ончыч туныктшын ка%оашыжым налшаш.

Молан? Ийготлан келшыдыме книгам лудмын суапше уке.

Тунемше мом лудшаш. М°%гышт° могай книга-влакым лудаш кўлмым

кажне класслан темлыме списке ончыкта. Тыште книган с°раллык да шўм-чон поянлык тўняшке на%гайышашыштым шотышко налме. Ойырымо книга-шамыч тема да жанр шот денат тўрл° улыт. Ийготлан келыштарыме амал дене нуно класс еда шелалтыныт. Внеклассный лудмаш урок-шамыч шагал эртаралтыт, туге гынат ученик-влак эре лудын шогат. Тыгодым мом да кузе лудмыштым туныктышо эскерен да вуйлатен шогыде ок керт.

Литературоведческий ямдылалтмаш. Литературын тўрл° жанрже: ойлымаш, почеламут, басне, научно-популярный статья (кугурак класслаште: повесть, поэме, драме да молат). Йылмыште кучылталтше сылнештарыме й°н-влак та%аастарымаш, метафора, гипербола да молат.

Лудмо негызеш эртарыме творческий паша. Лудмо да лончылымо сылнымут йочан тунеммаштыже творческий кышам кодышаш. Лудмаш урокышто налме шинчымашын саскаже кузе палдырнен кертеш? Роль дене лудмаште, сценкым модын ончыктымаште тунемшын умылымашыже утларак почылт се%аа.

Текстым ученик кузе умылен, тидым тудо мут дене сўретлымаште ончыктен кертеш, лудмо текстын содержанияжым тўрлын-тўрлын каласкалымаш пайдале: герой лўм дене, писатель лўм дене, вес персонажын лўмж° дене авторын серымыжлан э%ертен, йоча тыгайрак текстым шке гычат чо%ааш тў%ал кертеш.

Литератур лудмаш предмет туныктымашын кўлешлыкше Литератур лудмаш урокын пайдаже аклаш лийдыме: тудо тунеммаштат, шкем илышлан шуарен куштымаштат ўшанле ошкыл лийын да лийшаш. Сылнымутын юзо вийже мучашдыме. Лач тудо тачак ок палдырне гынат, йоча-влак дек эркын-эркын миен шуэш; садыгак ученик-влакын уш-акыл вия%одыме да шуарыме корныштак лиеш.

Тунемме планыште литератур лудмашын верже.

Россий Федерацийысе тунемме т°неж-влакын базисный планышт дене келшышын 1V классыште литератур лудмаш урок арнялан икыт эртаралтеш. Тунемме ий мучко 34 шагат погынышаш.

Тў%алтыш школышто литератур лудмаш уроклаште мо тунемалтеш

Кутырымо да лудмо пашан тўрл° лиймыже

Аудирований (колыштмаш)

Йўка%одыме ойым колыштын умылымаш. Тудым йолташет каласа але иктаж-к° книга гыч лудын ончыкта. Йўка%одыме ойышто мо нерген ойлалтмым т°р да чын умылымаш, колыштмо произведенийын содержанияже почеш шындыме йодыш-шамычлан вашештен моштымаш, текстыште сўретлыме событий-влакым почела радамлымаш, каласкалымаш могай амал дене чо%алтмым рашемдымаш, колыштмо произведений почеш келшыше йодышым пуэн моштымаш.

IV класслаште изложенийлашке шке шонымашым пуртыкташ тў%алман, кажне тылзын ик сочиненийым возыкташ кўлеш.

Тунемме ий мучко тынар письменный паша серыкталтшаш:

Паша	Класс	Тунемме чырык				Шагат
		I	II	III	IV	
Диктант	IV	2	2	2	2	8
Изложений	IV	2	2	2	2	8
Сочинений	IV	2	2	2	2	8

Арун да чаткан возымаш. Арун да чаткан сераш йылме урокышто туныктат IV классыште кажне йылме урокышто (тышке руш йылме урокат ушна) 7-8 минут ойыралтеш, арняште 1 шагат чумырга.

Чистописаний урокышто мом возыктышашым программыште ончыктым

гынат, тунемше-влакын каллиграфический йо%ылышыштым т°рлаташ манын, шке гыч серышаш буква темлаш °рман огыл. Тунемше-влак могай буква уданрак возат, могай ушалтмашым йо%ылыш ыштат, кунам к°рылтышым колтат, тудлан жапым шукурак ойырыман.

Тунемше-влакын шинчымашыштым тергымаш. Марий йылме дене йоча-влакын налме шинчымашышт сай да пе%огыде лийже манын, ушештарыме, иктешлыме да тергыме пашам луштарыман огыл. Сандене тыглай да контрольный возен налмаш эртаралтшаш. Йоча-влак печатный, тыгак письменный текстымат серен налаш тунемыт. Пеш эркын да утыждене писын возымат шотлан ок тол. Икшырымын серыме лач лиеш. Тунам тунемше-влак ик минутышто тынар буква возен кертыт: IV классыште – 40 буква. Тыгодым ученик иканаште шонкален да мом серымыжым умылен шукта.

Возен налмаш дене пырля т°рл° диктант-влак (шижтарыше, умылтарыше (комментированный), творческий, контрольный да мутер диктант) р°д° верым налыт. Туныктышо сынан изложений ден сочинений-влак программыште ончыктым наре сералтшаш улыт.

Мутер диктантын кугытшо классыште – 12-15 мут. Контрольный диктантын кугытшо IV классыште икымше пелий мучаште – 65-70, тунемме ий мучаште – 75-80 мут. Изложений возышаш текстын кугытшо диктантлан ончыктым деч 10-15 шомаклан ешаралтеш. Йочан вазымо изложений кугытшо контрольный диктантлан палемдыме нормо гайрак лийшаш.

IV класс

Литератур лудмаш да йылмым лывыртываш (34 шагат)

Мом лудман

Калык ойпого. Марий, руш да вес элласе калык-влакын йомакышт, туштышт да калыкмутышт.

Илаш мо вийым пуа? П°рт°с, калык, паша. Марий сылнымутчо-влакын «Ужар илем» темлан серыме произведенийышт. Шкена автор-влакын калык й°лалан п°леклыме ойпогышт. Пашам чапландарыше марий сылнымут.

Марий калыкын л°мл° е%же-влак. Шкена калык гыч лекше шымлызе, сарын да пашан геройжо, сылнымут да сымктыш (искусство) пашае%о-влак нерген ойлымаш, почеламут ден статья-влак.

Марий калыкын родо-тукымжо. Удмурт, мордва, эстон, финн, венгр да финн-угор йылме ешыш пурышо моло калыкын ойпогышт, писатель ден поэтыштыш сышнымутышт.

Кумыл шергын шога. Марий е%ын поро улмыжым, тудын лывырге кумылзак койышыжым, т°рл° калык кокласе келшымашым с°ретлыше ойлымаш, почеламут-влак.

Л°мл° марий писатель ден поэт-влак. Н.С.Лекайнын, В.С.Юксернын, Йыван Кырлян, В.Х.Колумбын, М.С.Майнын ойпого аршашышт.

Руш да вес элласе сылнымут мастар-влакын возымышт. А.С.Пушкинын, И.А.Крыловын, Л.Н.Толстойын, А.П.Чеховын, К.И.Чуковскийын, С.М.Маршакын, А.П.Гайдарын, Н.Н.Носовын да молынат йочалык сылнымутышт. Д.Дефон, Д.Свифтын, М.Твенын, В.Гюгон, Д.Родарин серымышт гыч ужаш-влак.

Шыргыжалына мо вара? Марий, руш да моло калык-влакын койдарчык сынан ойпогышт, мыскара ш°лышан мутаршашышт. Б.Даниловын, Гр.Ивановын шомакым модыктышо рифман почеламутышт. Буримела модмаш.

Внеклассный лудмаш. Внеклассный лудмаш урок тылзылан икте эртаралтеш. Тунам классный лудмашлан 57 шагат кодеш.

Урок эртараш «Шонанпъш» книга (М.Г.Леонтьева ден В.Б.Исенеков ямдыленит) кучылталт кертеш. Тылеч посна угыч лекше книга-влак денат паша ышталтшаш.

Кўрылтде кутырымаш. Лудмо почеш тў%о шонымашым шке мут дене каласкален пуымаш, текстын ужашлажым шкевуя радамлымаш. Сылнымутласе герой-влакын йылмыштым эскерымаш, нунын койыш-шоктышыштым та%оастарымаш да аклымаш. Автор-влак могай сынештарыме й°н-влакым кучылтыт, могай серыпле ойсавыртыш-влак дене пайдаланат, текстште муын ончыктымаш да шке кутырымашке але серымашке пурташ кумыла%одымаш.

Тунемме ий мучаште йоча мом палышаш да ыштен моштышаш

Икымше пелий мучаште палыдыме текстым тичмаш мут дене чын, умылен да сылнын лудын пуышаш, 1 минутышто 75-80 шомакым шукгышаш, кокимшо пелийыште – 80-85 мутым;

- йўкынат да шкевуют утларак да утларак лудын шогышаш;

- лудмын тў%о шонымашыжым шкевуя кычалаш тў%оалшаш;

- тўрл° произведенийыште герой-влакын койыш-шоктышыштым та%оастарышаш, икгайлыкым да ойыртемым мушаш;

- тўрл° авторын ик темылан возымо сылнымутыштым та%оастарышаш;

- III классыште тунемме сылнымутан произведенийласе герой-влакын образыштышт лончылаш тў%оалме пашам умбакыже шуйышаш; почеламутласе поэтический образ-влак дене палыме лийшаш;

- мыскара шўлышан сылнымутым умылышаш;

- произведенийын жанр ойыртемым рашемдышаш;

- туныктышын темлымыж почеш да шке кумылын «Ямде лий» газетым, «Кече» журналым лудын шогышаш;

- 14 почеламутым наизусть палышаш (4 ий жапыште 60 наре, почеламут погынышаш).

Тунемме ий мучаште марий йылме дене йоча мом палышаш да ыштен моштышаш

IV класс

Икымше пелий мучаште палыдыме текстым тичмаш мут дене чын, умылен да сылнын лудын пуышаш, 1 минутышто 75-80 шомакым шуктышаш, кокимшо пелийыште – 80-85 мутым;

- йўкынат да шкевуют утларак да утларак лудын шогышаш;

- лудмын тў%о шонымашыжым шкевуя кычалаш тў%оалшаш;

- тўрл° произведенийлаште герой-влакын койыш-шоктышыштым та%оастарышаш, икгайлыкым да ойыртемым мушаш;

- тўрл° авторын ик темылан возымо сылнымутыштым та%оастарышаш;

- III классыште туемме сылнымутан произведенийласе герой-влакын образыштым лончылаш тў%оалме пашам умбакыже шуйышаш; почеламутласе поэтический образ-влак дене палыме лийшаш;

- мыскара шўлышан сылнымутым умылышаш;

- произведенийын жанр ойыртемым рашемдышаш;

- туныктышын темлымыж почеш да шке кумылын «Ямде лий» газетым, «Кече» журналым лудын шогышаш;

-10-14 почеламутым наизусть палышаш (4 ий жапыште 60 наре почеламут погынышаш).

Тунемше ойлымаш ужаш-влакым: лўм мутым, пале мутым, чот мутым, олмештыш мутым, глаголым, наречийым да почеш мутым да нунын грамматический ойыртемаштым палышаш. Тудо икгай членан простой да сложный предложенийым ойыраш тў%алшаш;

-возымо писылык кушшаш: икымше пелийыште 1 минутышто

45 буквам серен шуктыман, кокимшо пелийыште– 65 буквам;

-70-80 шомакан текстым йо%ылыш деч посна каллиграфически арун да чаткан шкевуя возен налшаш але диктовка почеш серышаш, тидын годым тунемме орфограмм-влакым тўткын шекланышаш, предложений мучашеш келшыше препинаний знакым шындышаш;

-тыгак икгай членан предложенийыште союз уке годым, эше а, но союз ончылан запятойым, шындыде кодышаш огыл;

- сложный предложенийым синтаксически лончылымеке, союз уке годым кок простой предложений коклаш запятойым шындаш тў%алшаш, ты шотышто гын, гынат, манын союз-влакат запятой шындышашым шижтарышаш улыт;

- мут-влакым фонетически лончылышаш;

- раш морфеман шомак-влакым состав шот дене шеледышаш;

- ойлымаш ужаш-влакым: лўм мутым, пале мутым, чот мутым, олмештыш мутым, наречийым да почеш мутым да нунын грамматический формаштым каласышаш;

- предложенийым синтаксически лончылымыж годым тудын простой але сложный улмыжым, подлежащий ден сказуемыйым, дополнений, определений ден умландарыше член-влакым палемдышаш;

- текст почеш шкевуя планым ыштышаш да 70 - 90 мутан ойлымаш почеш изложенийым серышаш;

- темлыме текст почеш описаний да шонкалымаш сынан ойлымашым чо%ышаш, II - 12 предложениян (70-80 шомакан) сочиненийым возышаш.

Тунемше-влакын шинчымашыштым аклыме нормо-влак

Тў%алтыш класслаште тунемше-влакын шинчымашышт ден моштымашыштым аклыме нормо-влак тунемме материалым пе%огыдын да келгын умылен налаш йоча-влаклан полшышаш улыт.

Нине нормо-влак йоча-шамычын кузе тунеммыштым эреак терген шогаш, почеш кодмыштым да умылен шуктыдымыштым пытараш, начар отметкым налмыштлан корным петыраш й°ным пуат.

Тунемше-влакын шинчымашышт ден моштымашыштым чын аклымаш - туныктышын пашаштыже процент верч тыршымым кора%огдаш, туныктышо ден тунемше-влакын пашаштышт формализм деч утлаш полшышо пеш кўлешан й°н.

Чын шындыме отметке йоча-влакым кумылын тунемаш тарата, лудын-возен моштымо усталыкым чарныде вия%оден толаш полша.

Тунемше-влакын шинчымашышт йодыштво й°н дене да возыктымо контрольный паша дене тергалтеш. Возыктымо контрольный паша тергышаш тема дене йоча-влакын теоретический материалым сайын тунем налмышт да тудым кучылт мошташ ямдылалт шумышт почеш веле эртаралтеш.

I. Классыште йўкын лудмым тергымаш да аклымаш

Туныктышо йочан кузе лудмыжым урокышто кече еда эскера, лудшаш книгасе текстым лончылымо годым рашемда. Тыге тунемшын йўкын лудын моштымыжо эреак тергалтеш. Тиде моштымаш кажне класслан палемдыме программын йодмыж дене келшышын аклалтеш.

Йоча-влакын лудмыштлан отметкым шындыме годым икжапыштак теве мо шотыш налалтеш: лудмо текстым умылымаш; лудмо й^он; чын, икшырымын писын, с^оалын лудмаш; каласкален моштымаш; текст дене пашам ыштен моштымаш.

IV класс

«5» отметке шындалтеш:

–тунемше I пелийыште, умылен, икшырымын писын, чын лудеш, сылнын лудмо тў^о й^онла дене пайдалана, ик минутышто, шагал гын, 70 мутым лудын шукта; II пелийыште икшырымын писын умылен, чын, литературно ойлымо тў^о нормо дене келшышын лудеш, мом лудмыжым йўкш^о дене тўрлын ончыктен пуа, лудмо годым шке кумылжымат йўкш^о денак палдара, ик минутышто, шагал гын 85 мутым лудын шукта; текстым тичмашын, кўчыкын да ужаш дене каласкала, куштылго планым шкевуга ышта, лудмын тў^о шонымашыжым пален мошта;

–темлыме темылан (пўртўс, ылышыште лийше о^оай, герой нерген) каласкален пуаш текстыште мутым, ойсавыртышым, эпизодым шкевуга муэш;

–почеламутым наизусть пала да сылнын каласкален мошта.

«4» отметке шындалтеш:

–тунемше текстым икшырымын писын тичмаш мут дене лудеш, логический ударений ден паузым кучылтеш, I пелийыште ик минутышто, шагал гын, 65 мутым, II пелийыште 75 мут деч шагал огыл лудын шукта;

–мутышто, логический ударений ден паузым ыштымаште 1-2 й^оылыш вашлиялтеш; тунемше лудмыж почеш планым ышта, текстым тичмашын (кўчыкын, ужаш дене) каласкален мошта;

–лудмын тў^о шонымашыжым шкевуга ойыра, но ойлымыж годым коклан й^оылыш лиеш да шкежак т^орлата;

– почеламутым наизусть сылнын каласкала, но изи й^оылышым ышта.

«3» отметке шындалтеш:

–тунемше умылен, тичмаш мут дене (южо мутым слог дене) йўкым вашталтыде лудеш, I пелийыште ик минутышто, шагал гын, 55 мутым лудын шукта; II пелийыште тичмаш мут дене лудеш, но кўлеш наре сылнын лудын ок мошто, ик минутышто 65 мут деч шагал огыл лудын шукта, лудмыж годым 3-5 й^оылышым ышта;

–текстым тичмашын да кўчыкын каласкала, лудмын тў^о шонымашыжым ойла, туныктышын полшымыж дене планым ышта;

–почеламутым наизусть каласкала, но й^оылышым ышта да туныктышын полшымыж дене веле т^орлата.

«2» отметке шындалтеш:

–тунемше текстым утларакше слог дене, южо мутым веле тичмашын лудеш, шуко й^оылышым ышта (слогым, мутым алмаштылеш, лудде кода да молат), лудмыжыш начарын умыла, I пелийыште ик минутышто 55 наре мутым лудын шукта; II пелийыште тичмаш мут дене лудаш тунем шуын огыл, 6 й^оылыш деч шуко ышта, ик минутышто 65 наре мутым лудын шукта;

–текстым каласкалымыж годым радамым луга, лудмыжым й^оылыш каласкала, ойлымыж годым шуко й^оылышым ышта;

–текстым кўчыкын да ужаш дене каласкален, планым ыштен, туныктышын полшымыж денат тў^о шонымашым ойлен ок керт;

–почеламутым наизусть тўрыс каласкален ок мошто.

М^онгышт^о лудмым тергымаш да аклымаш

Йоча книгам м^огышт^о шкевуя лудмым аклыме годым, тунемше-влакын тыгай шинчымашышт ден моштымашышт:

–йочан книгам палымышт да лудаш ойырен налын моштымашышт;

–книгам (произведенийым) лудын, содержанияйжым умылен да текст дене сўрет почеш каласкален моштымашышт тергалтеш;

–отметке шушаш урокын темыж почеш литературым йочан арня еда мыняр лудмыжым шотыш налын шындалтеш.

Тунемше IV классыште 20-25 стр.(I пелий), 30-35 стр. (II пелий) лудшаш.

М^огышт^о лудмылан чырык да идалык мучаште отметке ок шындалт, но лудмым пўтынек аклыме годым шотыш налалтеш.

IV класс

«5» отметке шындалтеш:

–тунемше шушаш урокын темыжлан келшыше сылнымутан литературым м^огышт^о эреак лудеш, справочный литератур гыч ешартыш шинчымашым налеш, сылнымутан произведений да лудмо книгам авторжо нерген урокышто раш да о^оайын каласкален кертеш;

–темлыме списке але, указатель почеш шканже келшыше книгам ойырен налеш, йодышлан вашмутым справочный литературышто куштылгын муэш;

–йоча газет ден журнал-влакым эре лудеш;

–палемдыме книган содержанияйжым умылен да умылтарен мошта, тыгодым ончылмут, аннотаций да почешмут дене пайдалана;

–кеч-могай темылан икмыняр йоча книга ден авторыштым куштылгын каласа.

«4» отметке шындалтеш:

–тунемше темлыме списке але указатель почеш шканже келшыше книгам ойырен налын кертеш, но эре тыге ок ыште;

–справочный литератур денат пайдаланен кертеш, но тидым чыла годымжак шкевуя ок ыште, книгаште вашмут уло гынат, тудым ок му;

–йоча газет ден журналым эре ок луд;

–ончылмут, почешмут, аннотаций дене пайдаланен мошта, но тидымат эре шкевуя ок ыште;

–кеч-могай темылан книгам да авторым каласа, но книга лўмым але авторым йо^оылыш ойлен кертеш;

–шушаш уроклан кўлш^о книгам м^огышт^о кумылын да эре лудеш, сылнымутан произведений нерген урокышто каласкален мошта, но южгунам йо^оылышым ышта.

«3» отметке шындалтеш:

–тунемше темлыме списке да указатель почеш книгам вашке муын ок мошто, темлыме тема дене шканже келшыше книгам ойырен налын ок керт, справочный литературым тудлан пуымек веле, вашмутым муэш;

–йоча газет ден журналым ок луд;

–ончылмут, почешмут да аннотаций дене туныктышын кўштымьж почеш веле пайдалана;

–шушаш урокын темыжлан кўлш^о книгам нормо деч ятырак шагал лудеш, урокышто сылнымутан произведений нерген туныктышын полшымыж дене веле каласкала;

–кўлеш темылан йоча книга ден произведенийым чыла годымжак каласен ок керт, южо произведений ден авторым веле пала, книга лўмым ойлымыж годым йо^оылышым ышта.

М^огышт^о лудмым тергыме уроклаште IV классыштат начар отметкым огыт шынде. Ончычсо кум ий коклаште кажне йоча дене пашам посна ыштыме гын, чыланат вийышт шутымо семын лудыт, лудде огыт чыте.

III. Грамматика, чын да арун возымо, йылмым лывыртые дене шинчымаш ден моштым тергымаш да аклымаш

1. Ойлымо вашмутым аклымаш

Йодыштомаш – тў%алтыш класслаште тунемше-влакын нине ужаш дене шинчымашышт ден моштымаштым аклыме пеш кўлешан й^он. Ойлымо вашмутлан отметкым шындыме годым теве мо шотыш налалтеш: 1)вашмут тўрыс да чын мо; 2) каласкалымыжым тунемше кузе умылен; 3) радам дене каласкала мо да ойлымо йылмыже могай.

Тунемшын тичмаш вашмутшо, поснак III - IV класслаште, туныктышын темлымыж почеш кўрылтде каласкалыме лийшаш да тунемше материалым сайын умылымыжым ончыктышаш: вашмутшым (правилым, определенийым) йоча шке примерже дене пе%огыдемден моштышаш, туныктышын кўштымьж почеш текстште кўлеш грамматический категорийым (предложений членым, ойлымаш ужашым, мутын ужашыжым, падежым, числам, жапым да молымат) палышаш; темлыме правилан мут-влакым муын, нунын возалтмыштым умылтарен моштышаш, практический упражненийым ыштыме годым да эн ончычак мутым тўрл^о й^он дене (буква ден йўкым умылтарыме, состав дене, морфологически) лончылымо годым, тыгак предложений нерген каласкалыме годым шинчымашыжым шкевуя да чын кучылтшаш.

Изи школьник-влакым ойлаш туныктымо тў%алтыш жапыштак нунын вашмутышт ўшандарыше, негызлыме лийшаш, шкевуя каласкален, йоча-влак ойыштым чын чо%обышаш улыт (шонымым радам дене каласкален пуат, мутым кучылтмо, предложений ден мут сочетанийым чо%оымо шотышто литературный йылмын нормьжым огыт пудырто).

«5» отметке шындалтеш:

тунемше тичмаш да чын вашмутым пуа; программште палемдыме материалым сайын умылен налын; вашмутшым шке примерже дене пе%огыдемда; мут ден предложенийым лончылымо, тунемме грамматический категорийым текстште палыме годым шинчымашыжым шкевуя да чын кучылтеш, мутын кузе возалтмышым да препинаний знак шындымым умылтарен мошта; вашмутым радам дене, кўрылтде каласкален пуа, ойлымыж годым йылме шотышто йо%обылышым ок ыште, но ик изи экшык лийын кертеш.

«4» отметке шындалтеш:

тунемше «5» отметкылан палемдыме требований дек лишемше вашмутым пуа, но ойлымыж годым йылме шотышто, тыгак чын каласыме правилан примерым ешарыме, текст дене пашам ыштыме, мут ден предложенийым лончылымо годым ик-кок йо%обылышым ышта да шкевуя але туныктышын изиш полшымыж дене т^орлата.

«3» отметке шындалтеш:

тунемше каласкалыме материалым пўтынь налмаште умыла, но вашмутшо тўрыс огыл, туныктышо шке йодышыж дене полша; йоча правилым шке примерже дене пыкше пе%огыдемда; текст дене пашам ыштыме, мут ден предложенийым лончылымо годым йо%обылышым ыштылеш да туныктышын полшымыж дене веле т^орлата; материалым каласкалымыж годым радамым луга, кўрылтде ойлен ок керт, мутым кучылтмо, мут сочетаний ден предложенийым чо%оымо годым йо%обылышым ыштылеш.

«2» отметке шындалтеш:

тунемше кўлешан правилым але тунемме материал гыч шукужым ок пале, правилым, определенийым каласымаште йо%обылышым ышта, нуным вес семын умылтара, мут ден предложенийым сайын лончлен ок мошто, туныктышын полшымыж денат шке йо%обылышыжым т^орлатен ок керт; чарнен-чарнен ойла, каласкалыме радамым луга, йылме шотышто шуко экшык уло.

Тергыме жаплан программе почеш сайын тунем налаш да пе%огыдемдаш кўлш^о тў%о правил ден теоретический шинчымашым ойлымо годым вашлиялтше ситыдымаш кугу йо%обылышлан шотлалтеш. Нунын кокла гыч поснак кумдан шарлышыже тыгай: правилым, определенийым умылыде тунем налмаш, шке примерым каласен да кучылт моштыдымаш.

Программысе южо йодыш йоча-влакым тыглай гына палдараш темлалтеш. Садлан нунын дене йоча-влакын шинчымашыштлан отметке ок шындалт.

2. Йоча-влакын шинчымашышт ден моштымашыштым возымо пашашт

почеш тергымаш да аклымаш

Икымше классыште йоча-влакын шинчымашышт ден моштымашышт идалык мучко тергалтеш. Возаш туныктымжо жапыште түрл^о изи паша ышталтеш: йоча-влак тунемме кугу да изи буквам, посна слогым, куштылго мут-влакым диктоватлыме почеш возат, кид дене возымо да печатлыме шрифтан мут ден кўчык предложений-влакым серен налыт.

Тунемме ий мучаште тыгай контрольный паша эртаралтеш: йоча-влак печатлыме шрифтан предложений-влакым возен налыт да диктоватлыме почеш изи текстым возат.

Тергыме да возаш туныктымжо паша II-IV класслаште тыгай: диктант, мутор диктант, текстым возен налмаш, изложений, сочинений, грамматический лончылымаш.

Контрольный паша тыглай (текущий) да иктешлыше лиеш. II-IV класслаште утларакше грамматический заданиян диктант (текстым возен налмаш) эртаралтеш. Грамматический заданийже – мут ден предложенийым тичмашын але южо йодыш почеш лончылымаш. Тыгодым кок отметке шындалтеш: иктыже – диктантлан, весыже – грамматический заданийым шуктыммылан.

Возымо контрольный, паша мыняр гана эртаралтеш? Программысе поснак кўлешан южо йодыш але пўтын изи тема шотышто тунемше-влакын шинчымашышт ден моштымашыштым тергаш кўлеш гын, контрольный пашам возыктыман. Текстеште тиде тема дене тў% орфограмм, препинаний знак-влак лийман. Нуно ончыч налме шинчымаш ден моштымашын мочол пе%огыде улмыштым палаш полшышаш улыт.

Иктешлыше (итоговый) контрольный паша тылеч шуко лийшаш огыла	Класс			
	I	II	III	IV
Диктант (грамматический заданиян) Изложений	3	4	4 2	4 2

Диктантым тичмаш текст почеш эртараш йонан да пайдале. Тудо литературный йылмын нормыж дене келшен толшаш, воспитательный, познавательный срдержаниян лийшаш, тиде классыште тунемше-влак текстым куштылгын умылен кертышт.

Диктант текст шке нелылыкше дене кокла шотан лийшаш, тушко ончыч да кызыт тунемме правилан орфограмм-влакым пуртыман. Текстеште мут-влак тиде классыште тунемдыме правиланат улыт гын, нуным доскаш возаш кўлеш; препинаний знакым туныктышо ойла.

Диктантын текстын кугытшо тыгай лийшаш:

Класс	Чырык			
	1	2	3	4
IV	55—60	60—65	65—70	70—80

Грамматический заданиян контрольный пашалан I классыште 35-40 минут,

IV классыште диктант тыге аклалтеш:

«5» отметке шындалтеш:

диктантыште й%ылыш ден т%рлатымаш уке, пашам чаткан, каллиграфийын йодмыжым эскерен возымо (буква-влакым икте-васышт дене – чын ушымо, кўлеш наре ш%рын возымо, икгай кугытан, лопкытан улыт да молат).

Ик графический й%ылышым т%рлатымылан «5» отметкым шындаш лиеш.

Южгунам каллиграфий нормо деч кора%о́ме, тыгак ик т^орлатымаш уло (киен кодшо буквам шындыме, йо%о́былыш возымо буквам т^орлым^о да т.м.). Туге гынат «5» отметкым шындаш лиеш.

«4» отметке шындалтеш:

диктантыште 1-2 орфографический (фонетико-графический) да 1 пунктуационный але 1 орфографический да 2 пунктуационный йо%о́былыш уло. Пашам чаткан возымо, но каллиграфий нормо деч изиш кора%о́ме. Могай-гынат ешартыш ик т^орлатымаш лийын кертеш.

«3» отметке шындалтеш:

диктантыште 3 - 5 орфографический (фонетико-графический) йо%о́былыш уло, вариант тўрл^о лиеда: а) 3 орфографический да 2-3 пунктуационный, б) 4 орфографический да 2 пунктуационный, в) 5 орфографический да 1 пунктуационный йо%о́былыш. Пашам амыртыл возымо, каллиграфий нормо деч кугун торлымо. Могай-гынат ешартыш ик т^орлатымаш лийын кертеш.

«2» отметке шындалтеш:

диктантыште 5 - 7 орфографический (фонетико-графический) йо%о́былыш уло. Пашам амыртыл возымо, каллиграфий нормым чот пудыртымо.

Диктантыште йо%о́былыш тыгай лиеда: мутым возымо годым орфографий правилым шотыш налме огыл, мутышто буквам кодымо але йо%о́былыш возымо, мутым весе дене алмаштыме, тиде классын программьжлан келшыше препинанийй знак уке, шарнен шогаш учебникыште лўын ойырен палемдыме мут-влакым йо%о́былыш возымо.

Диктантыште йо%о́былышлан ок шотлалт:

1) орфографий ден пунктуацийын тиде классыштат, ончычат тунемдыме правилышт дене кылдалтше йо%о́былыш;

2) предложений мучаште ик тана точкым шындыме огыл, но вес предложенийысе икымше мутшым кугу буква дене тў%оалме;

3) ик мут олмеш весым возымо, но шонымаш ок вашталт (синоним кучылтмо годым монь тыге лийын кертеш);

4) мутвожысо пыгартыш согласныйым вес корныш вончыктарыме, но мутым слоглан чын шелме.

Диктантыште ик йо%о́гылышлан шотлалтеш:

а) кок икгай орфографический але фонетико-графический т^орлатымаш;

б) кок икгай пунктуационный йо%о́былыш;

в) ик мутышто пачаш-пачаш ыштыме йо%о́былыш; мутлан, кормьжташ мутым кок гана кучылтмо, кок ганажат ж олмеш ш буквам возымо;

г) кок изи йо%о́былыш. Изи йо%о́гылышыжо тыгай: а) мутышто ик буквам почела возымо (мутлан, **тааче**); б) мутым ик корно гыч весыш вончыктарыме годым кокымшо ужашыжым возыде кодымо; в) предложенийыште ик мутымак кок гана (почела) возымо; г) мутым возен пытарыме огыл.

Йоча-влакын шинчымашышт ден моштымаштым тергаш эртарыме тыглай (текущий) да иктешлыше письменный пашалан текстым учебник але доска гыч монь возен налмым аклыме годым отметкылык тыгай нормо кучылталтеш:

Отметке	Тынар орфографический да пунктуационный йо%о́былыш лийын кертеш		
	II классыште	III классыште	IV классыште
«5»	уке	уке	уке
	Ик графический экшык лийын кертеш		

«4»	1-2 йо%обылыш да 1 т°рлатымаш	1 йо%обылыш да 1 т°рлатымаш	1 йо%обылыш да 1 т°рлатымаш
«3»	3 йо%обылыш да 1 т°рлатымаш	1 йо%обылыш да 1 т°рлатымаш	2 йо%обылыш да 1 т°рлатымаш
«2»	4 йо%обылыш да 1- 2 трлатымаш	3 йо%обылыш да 1- 2 т°рлатымаш	3 йо%обылыш да 1- 2 т°рлатымаш "

Грамматический лончылымашлан заданий (2-3 лийын кертеш) диктантын текстше але возен налшаш текст дене, грамматика да арун возымаш шотышто тунемме материал дене кылдалтшаш. Моланже раш: нуно тунемме грамматический материалым йоча-влакын кузе умылымыштым пален налаш, ойлымо да возымо годым шке шинчымашыштым кузе кучылт моштымыштым тергаш полшат.

Грамматический заданийым шуктымым аклыме годым теве мом шотыш налаш кўлеш:

«5» отметке чыла заданийым йо%обылыш деч посна шуктышо, определений ден правилым сайын умылен налмым ончыктышо, пашам ыштыме годым шинчымашым шкевуя кучылт моштышо тунемшылан шындалтеш.

«4» отметке правил ден определенийым сайын умылымым ончыктышо, мут ден предложенийым лончылымо годым шке шинчымашыжым кучылт моштышо да заданийын 3-4 деч шагал огыл ужашыжым чын шуктышо тунемшылан шындалтеш.

«3» отметке тунемме материалын икмыняр ужашыжым палымым ончыктышо, заданийым пельж деч шагал огыл чын шуктышо тунемшылан шындалтеш.

«2» отметке тунемме материалым начарын палыше, грамматический заданийын шукурак ужашыжым шуктен кертдыме тунемшылан шындалтеш.

Мутер диктант тергыме тыглай (текущий) паша семын эртаралтеш. Текстыш утларак неле шомак-влак пурталтыт (нуным кажне классын программыштыже пуымо).

Мутер диктантын кугытшо

IV класслан – 10-12 мут.

Мутер диктантлан отметке IV классыште тыге шындалтеш:

«5» отметке - йо%обылышдымо пашалан.

«4» отметке – 1 йо%обылышлан да 1 т°рлатымашлан.

«3» отметке – 2 йо%обылышлан да 1 т°рлатымашлан.

«2» отметке – 3-5 йо%обылышлан.

«1» отметке – 6 деч шуко йо%обылышлан.

IV классыште тыгак тунемше-влакын шонымым кўрылтде возен моштымыштым тергаш лўмын паша ышталтеш. Тиде возаш туныктышо изложений да сочинений. Нунылан ик шагат деч шагал огыл ойыралтшаш. Чырыкыште возаш туныктышо 3 - 4 творческий пашам ыштыкташ кулеш.

Изложенийлык текстын кугытшо нылымше чырыклан 80-90 мут.

Изложенийлан текстым тў%о шотышто каласкалыше (повествовательный) содержанияным налыт. IV класслаште сочиненийын кугытшо – 0,5-1 странице;

IV классыште 11-12 предложений (70-80 мут).

Сочиненийлан ойырен налме тема илыш дене кылдалташ. Йоча-влакын илышыштан, пашаштан да кумылыштан лишыл лийшаш. Содержанийжым нуно куштылгын умылен кертышт, текстын чо%алтме радамже раш лийже, йылмыжат йочан ийготшылан келшыже.

Изложениям (сочинением) аклыме годым тў%о шотышто теве мо шотыш налалтеш: изложенияште текстым кўлеш наре тичмашын, радам дене почын пуымо мо, сочиненияште могай текст шочын; йылме ойыртеме могай: мутым чын кучылтмо мо, мут сочетанием, предложениям кузе чо%оымо, орфографический грамотностьшо могай. Изложений ден сочинением тергыме годым IV классыште изложений ден сочиненийын кугытыштым, шонымашым каласен пуаш түрл^о мутым, ойсавыртышым, предложениям кучылтым шотыш налын, йылме лывыртыме паша кок отметке дене аклалтеш: иктыже – содержанийлан да йылмылан, весыже – грамотностьлан.

Грамотностьлан отметке диктантым аклыме годсо гаяк. Изложений ден сочиненийын содержанийышт ден йылмыштым аклыме годым чўчыкыдын вашлиялтше тыгай экшык шотыш налалтеш: темылан келшен толдымын возымо, изложений текстын содержанийжым йо%обылыш каласкалыме, уто фактым, ужашлам пуртымо, текстесе ужашла коклаште кыл уке, предложениям-влакым радам дене шындыл моштымо огыл, мут радамымат лугымо, ик шомакым кўлеш деч посна: пачаш-пачаш кучылтмо, южо шомакым йо%обылыш значений дене пуртымо.

«5» отметке шындалтеш: авторын текстшым изложенияште чын да радам дене каласкален лекме, сочинений темым сайын почын пуымо, мутым кучылтмаште, мут сочетаний ден предложениям чо%оымаште йо%обылыш уке, тыгак орфографический йо%обылыш деч посна возымо (1-2 т^орлатымаш лийын кертеш).

«4» отметке шындалтеш: авторын текстшым изложенияште чын, кўлеш наре тичмашын каласкален лекмылан, сочинений темым почын пуымылан шындалтеш, но шонымым каласкалыме радам изиш лугалтеш, фактым кучылтмаште да йылме шотышто 2-3 йо%обылыш, тыгак 1-2 орфографический да 1 пунктуационный йо%обылыш, 1-2 т^орлатымаш уло.

«3» отметке шындалтеш: изложений годым авторын текстше деч, сочинений годым тема деч изиш кора%оыме, шонымым каласкалыме радамым изиш лугымо,

2-3 предложениям йо%обылыш чо%оымо, икгай мутым шуко кучылтмо (мутер нужна), содержаний да йылме шотышто 3 - 6 йо%обылыш, тыгак

3 - 5 орфографический, 1-2 пунктуационный йо%обылыш, 1-2 т^орлатымаш уло.

«2» отметке шындалтеш: изложений годым авторын текстше деч, сочинений годым тема деч чотак кора%оыме - кўлешан эпизодлан, тў%о ужашым, тў%о шонымашым да монь монден кодымо; шонымым каласкалыме радамым луген пытарыме, ужаш ден ужаш, предложениям ден предложениям коклаште кыл уке, содержаний да йылме шотышто 6 деч шуко йо%обылыш, тыгак 6 деч шуко орфографический, 3 - 4 пунктуационный йо%обылыш, 3 - 5 т^орлатымаш уло.

Тематическое планирование по родной литературе в 4 классе
(П.Е.Емельянов ден В.В.Крылов), 34 часа.

№ п/п	Урокын темыже	Мыняр шагат	Эртарыме жап	Фактический жап
Калык ойного				
1	М.Шкетан «Марий муру нерген» Марий калык муру. Такмак- влак.	1		
2	Калыкмут- влак. Тушто- влак. В.Упымарий «Туштым туштымаш	1		
3	«Ныл йолташ»- Марий калык йомак. «Рывыж ден каза»- руш калык йомак	1		
4	«Шонет- курыкымат савырет»- китай калык йомак. «Меран»- манси калык йомак	1		
5	«Сонарзе ден пучо»- удегей калык йомак	1		
6	Ошел Васлий «Кече ден йур» йомак.	1		
7	М. Казаков «Удыр куштымо курык» легенде	1		
8	«Шына молан йыныса?»- бурят калык йомак Н.Мухин «Мардеж» (йомак семын)	1		
Илаш мо вийым пуа? Пуртус, калык, паша.				
9	А.Мичурин- Азмекей «Пуртус – мемнан поянлыкна» М.Казаков « Кокымшо кинде»	1		
10	С.Чавайн «Теле», В.Иванов «Лум», А.Мокеев «Телым», Н.Иванов «Теле чакна»	1		
11	А Куприн «Шырчык», С.Вишневский «Ава»,калык йула. Изи ен шочын.	1		
12	А.Александров «Марий тур» И.Андреев «Шынашовыч» И.Андреев «Тувыртыш пайрем»	1		
13	С.Чавайн «Паша», В.Иванов «У кинде там», М.Казаков «Политехника занятий»	1		

Марий калыкын лумло енже - влак				
14	К.Васин «Калык мурызо», С.Чавайн «Куэ», М.Казаков «Муро- илыш, муро- вий»	1		
15	В.Крылов «Чолга кумыл», М.Большаков «Сергей Суворов», Е.Макаров «Туныктышо гыч академик марте»	1		
Марий калыкын родо - тукымжо				
16	К.Васин «Родом уро», Шандор Петофи «Мый венгр улам»	1		
17	Л.Лауляйнен «Пучо» йомак. «Король ден шушпык»- эстон калык йомак	1		
18	В.Радаев «Сурай», Яакко Ругаев «Карел мландем»	1		
19	Е.Айпин «Мый мландым колыштам», Ф.Васильев «Шиялтыш», Ю. Шесталов «Легенде»	1		
Кумыл шергын шога				
20	И.Михайлов «Кумыл эн шерге», Я.Егоров «Порылык – сай кумыл»	1		
21	Мастар калык. В.Дмитриев «Сай илет, кутырет, имарий калык?»	1		
22	Мустай Карим «Куэ лышташ нерген», Никандр Лекайн «Рита- садовод»	1		
Лумло марий писатель ден поэт - влак				
23	В.Юксерн «Вудшо йога – серже кодеш», Йыван Кырля «Тидыже веет Мустафа!»	1		
24	Валентин Колумб «Йошкар – Ола», Макс Майн «Первый книга», «Кинде сукур»	1		
Руш да моло калыкын тале писательже - влак				
25	А.С.Пушкин «Малыше кугыжа удыр ден шым патыр» нерген йомак.	1		
26	Л.Н.Толстой «Изи кайык», А.П.Чехов «Ванька»	1		
27	К.И.Чуковский «»Куан», С.Я.Маршак «Уныка дене мутланымаш»	1		

28	А.П.Гайдар «Шокшо ку», Н.Н.Носов «Витя Малеев школышто да монгышто»	1		
29	Даниель Дефо «Робинзон – калык илыдыме островышто»	1		
30	Виктор Гюго «Гаврош», Джанни Родари «Паша кузе упша?»	1		
31	Джонатан Свифт «Лапутушко, Бальнибарбишке, Лаггнегышке, Глоббдобрибышке да Японийышке ужын коштмаш»	1		
Шыргыжалына мо вара?				
32	В.Упымарий «Йолагай ден Пулагай», В.Ижболдин «Виш капка»	1		
33	А.Новиков «Шояк мешак», Б.Данилов «Йыгыр онгыр»	1		
34	Г.Иванов «Мо тиде?», В.Крылов «Кок точкым шынде». Иктешлымаш	1		